

A048

Tadorna tadorna

(L., 1758)

Ohar

Rząd: blaszkodziobe, rodzina: kaczkowate, podrodzina: kaczki

Status występowania w Polsce

Skrajnie nieliczny ptak lęgowy, głównie na wybrzeżu. Pojawia się w trakcie wędrówki, głównie na wybrzeżu, mniej licznie na śródlądziu, wyjątkowo obserwowany zimą.

Opis gatunku

Kontrastowo ubarwiona kaczka, nieco większa od krzyżówki, o czarno-białym upierzeniu z rdzawobrązową szeroką obrożą na piersi. Wymiary: długość ciała 60–70 cm, rozpiętość skrzydeł 110–135 cm, masa ptaków dorosłych 1,0–1,5 kg. Samce są nieco większe od samic. Ptaki dorosłe mają głowę czarną z zielonkawofioletowym połyskiem, dziób jaskrawoczerwony, nogi cieliste, lotki czarne bez białych zakończeń, wewnętrzne lotki z zielonkawym odcieniem, pozostałą część skrzydła białą. Czarne partie upierzenia ptaków dorosłych mają u osobników młodych odcień szarobrązowy, a dodatkowo na zakończeniach znacznej części lotek występuje biały paseczek. Nogi i dziób są u młodych ptaków mniej jaskrawe niż u dorosłych i mają odcień brązoworóżowy. Dymorfizm płciowy zdecydowanie słabiej zaznaczony w porównaniu z innymi kaczkami krajowymi. Samiec jest intensywnie wybarwiony, z wyraźną naroślą u nasady dzioba i rdzawymi piórami pod ogonem. Dziób samicy nie ma tak intensywnego koloru jak dziób samca i przybiera brudnoczerwony odcień. Samica ma białawe pióra pod ogonem, a u nasady dzioba i wokół oka białawe obramowanie. Samce w okresie godowym odzywają się różnymi gwizdzącymi tonami. Głos samicy jest nosowy i brzmi jak długie: „ak-ak-ak...”.

Możliwość pomyłki z innymi gatunkami

Wygląd ohara jest bardzo charakterystyczny i nie ma możliwości pomyłki z innymi gatunkami kaczek. Natomiast młody ohar jest podobny do młodej gęsiówki egipskiej *Alo-pochen aegyptiacus*, która pojawia się w Polsce wyjątkowo.

Biologia**Tryb życia**

Dzienny tryb życia. Towarzyski, występuje w zgrupowaniach do kilkudziesięciu ptaków. Na zimowiskach i pierzowiskach w Europie Północno-Zachodniej zdarzają się skupienia do kilku tysięcy osobników.

Lęgi

Na stałych lęgowiskach najczęściej występuje pojedynczo lub w grupach kilku par. Takie zgrupowania obserwowano zarówno na wybrzeżu, jak i śródlądziu. Gatunek monogamiczny, samice mogą przystępować do lęgów w 2. roku życia, a samce dopiero w 4.–5. roku życia. Termin przylotu na lęgowiska jest wyraźnie związany z warunkami pogodowymi w okresie wczesnowiosennym. Ohary przylatują na lęgowiska najczęściej w marcu, jednak w przypadku łagodnej zimy i przy braku zlodzenia akwenów mogą pojawiać się już w lutym. Już po przylocie ptaki notowane są w parach, ale zasadniczy okres lęgowy przypada na miesiące od kwietnia do lipca. Największe nasilenie toków odbywa się w kwietniu i na początku maja. Pod koniec kwietnia i na początku maja rozpoczyna się składanie jaj do nor lisich, borsucznych lub króliczych, a także do jam pod korzeniami drzew. Nierzadkie są przypadki gniazdowania w miejscach o antropogenicznym pochodzeniu, takich jak stogi siana, wolne przestrzenie pod budynkami albo umocnienia brzegów nadmorskich. Wejście do nory jest zazwyczaj dobrze zamaskowane roślinnością. Gniazda umieszczane są w pobliżu wody, ale zdarza się, że znajdują się one w odległości 1–3 km od

najbliższych zbiorników. Ohar wyprowadza jeden lęg w roku. Samica składa 3–12 jaj (zwykle 8–10), w kolorze jasnokremowym. Wysiadywanie trwa 27–31 dni. Nad Zat. Pucką ohary zaczynają gniazdować na początku maja, a zdecydowana większość piskląt kluje się w czerwcu. Średnia liczba świeżo wyklutych piskląt nad Zat. Pucką wynosi ok. 8. Pisklęta są typowymi zagniazdownikami o jasnoszarym puchu, opuszczają gniazdo w drugim dniu po wylęgu. Początkowo są one wodzone przez obojga rodziców, ale z biegiem czasu więzi rodzinne stają się coraz luźniejsze. Na stanowiskach, gdzie gniazduje kilka par, młode pochodzące z kilku rodzin mogą łączyć się w stadka wodzone przez jedną samicę, które czasami liczą do 20 młodych. Młode uzyskują lotność w wieku 45–55 dni. Liczba odchowanych młodych na parę wynosiła w połowie lat 80. nad Zat. Pucką 1–5. Udatność lęgów jest niska ze względu na silną antropopresję i drapieżnictwo ssaków drapieżnych, jak lis i jenot.

Wędrówki

Dystans wędrówki jest zmienny, zależy od lokalizacji lęgowisk; populacje z północnych rejonów areatu i z lęgowisk śródlądowych wędrują na zimowiska w kierunku południowo-zachodnim i południowym, natomiast te z południowych lęgowisk są osiadłe lub przemieszczają się na niewielkie odległości. Ptaki dorosłe opuszczają lęgowiska krótko po zakończeniu lęgów w lipcu i sierpniu, natomiast młode pozostają na terenach lęgowych czasami do listopada. Charakterystyczna dla ohara jest wędrówka połączona w miejsca tradycyjnych pierzowisk, np. na Zat. Helgołandskiej w lipcu gromadzi się maksymalnie 180 000 ptaków. Wędrówka wiosenna trwa od lutego do kwietnia. Ptaki pojawiające się najwcześniej są prawdopodobnie w większości lęgowe, natomiast ohary przylatujące w maju to prawdopodobnie ptaki niełęgowe. W okresie wiosennym zaznacza się przewaga ilościowa samców. W Polsce na śródlądziu wędrówka jesienna jest generalnie wyraźniej zaznaczona niż wiosenna, np. w Wielkopolsce szczyt liczebności ma miejsce w sierpniu, a na Śląsku w 2. połowie listopada.

Zimowanie

Główne tereny zimowania europejskich oharów obejmują wybrzeża morskie Europy Zachodniej oraz rejon Morza Śródziemnego i Morza Czarnego. Zasadniczy okres zimowania trwa od listopada do stycznia. Ptaki z Polski zimują prawdopodobnie na wybrzeżach Morza Północnego. W Polsce gatunek jest spotykany zimą wyjątkowo.

Pokarm

Ohar odżywia się drobnymi bezkręgowcami wodnymi, jak mięczaki, owady i skorupiaki. W okresie zimowym dieta wzbogacana jest o składniki roślinne – glony i nasiona. Żeruje, brodząc w płytkiej wodzie oraz na odstłoniętych, wilgotnych namuliskach, często gromadnie.

Występowanie

Siedlisko

Na wybrzeżu zasiedla płytkie błotniste brzegi morskie, ujścia rzek, słonawy, płytkie zalewy, zatoki i jeziora przy morskie. Na śródlądziu występuje w dolinach dużych rzek, na zbiornikach zaporowych i stawach rybnych. W podobnych miejscach występuje w okresie wędrówek, jednak wtedy wykazuje większą tolerancję siedliskową.

Siedliska z załącznika I Dyrektywy Siedliskowej

- 1130 Ujścia rzek (estuarium)
- 1150 Zalewy i jeziora przy morskie (laguny)
- 1160 Duże płytkie zatoki
- 1330 Solniska nadmorskie (*Glauco-Puccinellietalia* część – zbiorowiska nadmorskie)
- 3270 Zalewane muliste brzegi rzek

Rozmieszczenie geograficzne

Występuje w Eurazji na stosunkowo niewielkim obszarze, od zachodniej Irlandii do zachodnich Chin. Nie wyróżniono podgatunków. W Europie występują dwie zasadnicze populacje. Pierwsza, północno-zachodnia, gniazduje na obszarach przylegających do Atlantyku, Morza Północnego i nad Bałtykiem. Druga występuje w południowo-wschodniej części kontynentu od Grecji, przez wschodnią Bułgarię i Rumunię, do północnej części rejonu czarnomorsko-kaspijskiego. Ponadto rozproszone stanowiska występują nad Adriatykiem i w zachodniej części Morza Śródziemnego. Zimą ohar występuje w Europie Zachodniej, w basenie Morza Śródziemnego, na południu Morza Kaspijskiego i lokalnie w południowej Azji.

Rozmieszczenie w Polsce

Na wybrzeżu ohar gniazduje w rejonie Zat. Gdańskiej, nad Zalewem Wiślanym, Zalewem Szczecińskim i Zalewem Kamieńskim. Lęgnie się także na jeziorach przy morskich – Jamno, Gardno i Łebsko, Modła i Wicko. Na śródlądziu najważniejsze lęgowiska obejmują ujście Warty k. Słońska i środkową Wisłę. Mniej licznie ohar gniazduje na rozlewiskach Odry k. Kostrzynka i na zbiornikach zaporowych Mietków i Jezioro oraz k. miejscowości Giebnia pod Inowrocławiem.

Status ochronny

Ochrona gatunkowa w Polsce: gatunek objęty ochroną ścisłą, wymagający ochrony czynnej (Dz U z 2004 r. Nr 220, poz. 2237)

Polska czerwona księga zwierząt (2001): LC gatunek mniejszego ryzyka, ale wymagający szczególnej uwagi
 Status zagrożenia w Europie: (S) gatunek niezagrożony, którego status ochronny jest prawdopodobnie odpowiedni
 BirdLife International: SPEC -
 Dyrektywa Ptasia: Art. 4.2

Konwencja Berneńska: załącznik II
 Konwencja Bońska: załącznik II
 Porozumienie AEWA

Występowanie gatunku na obszarach chronionych

Niemal 40% populacji krajowej gniazduje na terenach chronionych. Populacje ohara występują w trzech parkach narodowych – Wolińskim PN, Słowińskim PN i PN Ujście Warty. Ponadto gniazduje w kilku rezerwach przyrody, np. Delta Świny, Beka, Mewia Łacha, Ptasi Raj, Zat. Elbląska.

Rozwój i stan populacji

Populacja lęgowa ohara w północno-zachodniej Europie liczy 34 000–47 000 p., najwięcej w Wielkiej Brytanii (ok. 11 000 p.), Szwecji (8000–12 000 p.) i Holandii (6000–9000 p.). Zdecydowanie mniej liczna jest populacja występująca w południowo-wschodniej części kontynentu, oceniana na 4100–7600 p. Liczebność ohara w północno-zachodniej Europie wzrasta, a populacja z południowo-wschodniej części zasięgu w Europie jest stabilna w Rosji i zmniejsza liczebność na Ukrainie, w Rumunii i Grecji. W Europie Północno-Zachodniej zimuje ok. 300 000 ptaków, a na obszarze czarnomorsko-śródziemnomorskim 75 000. Liczebność populacji lęgowej w Polsce oceniana jest na 120–140 p., w tym 90–110 p. występuje na wybrzeżu i 25–30 p. na śródlądziu. Rzeczywista liczba par przystępujących do lęgów jest prawdopodobnie niższa z tego względu, że w populacji występuje znaczna frakcja ptaków niełgowych, powszechne są lęgi mnogie, a w trakcie wędrówki w miejscach gniazdowania zatrzymują się ptaki przelotne. Na przestrzeni ostatniego ćwierćwiecza łączna liczebność gatunku w Polsce wzrosła 3–4-krotnie, ale na wybrzeżu w ostatnich latach wielkość populacji utrzymuje się na tym samym poziomie lub lokalnie spada. Największe skupienie lęgowych oharów znajduje się nad Zalewem Szczecińskim (50–60 p. w latach 1995–1996), w tym najliczniej w delcie Świny – 12–17 p. w 1995. W rejonie wybrzeża gniazdujące ohary występują w pasie jezior przyworskich (18–25 p. w latach 1999–2002), na Zatoce Gdańskiej (20–30 p. w latach 90.) i na Zalewie Wiślanym (8–10 p.).

Na śródlądziu, gdzie pierwsze lęgowe ohary stwierdzono w roku 1972, liczebność wzrasta, w latach 90. najwyraźniej na środkowej Wiśle, między ujściem Narwi a Zb. Włocławskim (7 p. w 1998). W latach 70.–80. silny wzrost odnotowano także k. Stońska, jednak w ostatniej dekadzie liczebność na tym stanowisku ustabilizowała się i nie przekracza 20 p. Kilka par występuje na rozlewiskach k. Kostrzynka nad Odrą oraz w innych miejscach doliny dolnej Odry. Na zbiornikach retencyjnych od kilku lat gniazdują pojedyncze pary i nie widać oznak wzrostu liczebności (np. regularne lęgi jednej pary na Zb. Mietkowskim od 1990 czy 1–2 p. na zb. Jeziorsko od 1996).

Największe skupiska spotykane w trakcie wędrówki w Polsce dochodzą do 60 ptaków wiosną (marzec, kwiecień) na wybrzeżu Zat. Gdańskiej, natomiast na śródlądziu do 34 ptaków jesienią na południu Polski czy do 30 os. w końcu lutego w PN Ujście Warty.

Przypadki zimowania pojedynczych ptaków notowane są w głębi kraju, zwłaszcza w jego zachodniej części i wyjątkowo na wybrzeżu.

Zagrożenia

Znaczna część populacji gniazdującej na wybrzeżu występuje nad akwenami o silnej antropopresji:

- wzmożony ruch turystyczny powoduje, że znikają miejsca dogodne dla przebywania niektórych ptaków wodno-błotnych, w tym również ohara (wzmoczona penetracja plaż przyworskich i przylegających do nich terenów lądowych);
- niekorzystnie oddziałuje rozwój sportów wodnych. Intensywne płoszenie ptaków wpływa ujemnie na kondycję młodych, szczególnie puchowych piskląt, u których przeżywalność jest najniższa w pierwszych tygodniach życia;
- na kondycję całej populacji lęgowej negatywny wpływ ma drapieżnictwo ze strony lisa i jenota, jednak natężenie tego zjawiska nie jest zbadane.

Propozycje odnośnie do zarządzania

Należy:

- zachować dotychczasowy sposób ochrony w parkach narodowych i rezerwach przyrody;
- ograniczyć liczebność lisa i jenota na znacznych obszarach kraju, przeprowadzenie takich działań tylko w obrębie lęgów ohara nie przyniesie efektu ze względu na szybką migrację tych drapieżników;
- ze względu na deficyt odpowiednich miejsc lęgowych wskazane jest wykonanie sztucznych nor w miejscach koncentracji par lęgowych;
- ważne są działania w kierunku ochrony morza przed zanieczyszczeniami ropopochodnymi.

Propozycje badań

Należy zbadać:

- wybiórczość siedliskową;
- dostępność potencjalnych miejsc gniazdowych;
- produktywność w zależności od siedliska;
- udział frakcji niełęgowej ptaków w ogólnej liczebności populacji krajowej.

Monitoring

- coroczna ocena liczebności na kluczowych obszarach gniazdowania gatunku. Metodyka liczeń – do opracowania.

Bibliografia

- BARTOSZEWICZ M., WYPYCHOWSKI K., ENGEL J. 2000. Numbers of some bird species in the Stońsk Nature Reserve in 1994–1997. *Biological Bulletin of Poznań*, 37, 2: 235–255.
- BAZA DANYCH OSO – NATURA 2000. Zakład Ornitologii PAN.
- BAZA DANYCH POLSKIEGO ATLASU ORNITOLOGICZNEGO. Zakład Ornitologii PAN.
- BIRDLIFE INTERNATIONAL/EUROPEAN BIRD CENSUS COUNCIL. 2000. European bird populations: estimates and trends. BirdLife Conservation Series No. 10. Cambridge, 160 s.
- BURCZYK M. 1985. Autekologia ohara (*Tadorna tadorna* L., 1758) z Zatoki Puckiej. Praca magisterska. Uniwersytet Gdański. Gdańsk, 35 s.
- CENIAN Z., SIKORA A. 2003. Awifauna doliny rzeki Pastłeki. *Not. Orn.*, 44: 161–177.
- CRAMP S., SIMMONS K. E. L. (red.) 1983. Handbook of the Birds of Europe, the Middle East and North Africa. The Birds of the Western Palearctic. Vol. 1. Ostrich to Ducks., Oxford, 722 s.
- DYRCZ A., KOŁODZIEJCZYK P. 1991. Pierwsze stwierdzenie lęgu ohara (*Tadorna tadorna*) na Śląsku. *Ptaki Śląska*, 8: 134–135.
- DYRCZ A., KOŁODZIEJCZYK P., MARTINI K., MARTINI M. 1998. Ptaki Zbiornika Mietkowskiego. *Ptaki Śląska*, 12: 17–80.
- GÓRSKI W., ANTCZAK J., PAJKERT W., ZIÓŁKOWSKI M. 1991. Awifauna lęgowa jezior przybrzeżnych na Wybrzeżu Słowińskim w latach 1976–1988. W: Górski W: (red.) Lęgowniska ptaków wodnych i błotnych oraz ich ochrona w środkowej części Pomorza. Słupsk, s. 15–38 s.
- JAKUBIEC Z., STAWARCZYK T. 2001. *Tadorna tadorna* (Linne, 1758) – Ohar. W: Głowaciński Z. (red.) Polska czerwona księga zwierząt. Kręgowce. Warszawa, s. 119–121.
- JANISZEWSKI T., WŁODARCZYK R., BARGIEL R., GRZYBEK J., KALIŃSKI A., LESNER B., MIELCZAREK S. 1998. Awifauna zbiornika Jezioro w latach 1986–1996. *Not. Orn.*, 39: 121–150.
- JANISZEWSKI T. – dane niepublikowane.
- JERMACZEK A., CZWAŁGA T., KRZYŚKÓW T., STAŃKO R. 1995. Ptaki Kostrzyńskiego Zbiornika Retencyjnego w okresie lęgowym w latach 1987–1989. *Przegl. Przyn.*, 1, 2: 3–32.
- JONSSON L. 1998. Ptaki Europy i obszaru śródziemnomorskiego. Warszawa, 559 s.
- KAHLRET J. 1994. Effects of human disturbance on broods of Red-breasted Mergansers *Mergus serrator*. *Wildfowl*, 45: 222–231.
- KALICIUK J., STASZEWSKI A. 1997. Ostoje ptaków w polskiej części Zalewu Szczecińskiego. Szczecin, 103 s.
- KALISIŃSKI M., CZERASZKIEWICZ R., WYSOCKI D., KALISIŃSKA E., OLEKSIK A., MARCHOWSKI D., LEWANDOWSKI M. 1998. Kostrzyńskie rozlewisko. W: Krogulec J. (red.) Ptaki łąk i mokradł Polski. Fundacja IUCN Poland. Warszawa, s. 29–36.
- NEHLS G., KEMPF N., WINKEL D. 1992. Bestand und Verteilung mausernder Brandenten (*Tadorna tadorna*) im deutschen Wattenmeer. *Die Vogelwarte*, 36: 221–232.
- OSIEJUK T. S., CENIAN Z., CZERASZKIEWICZ R., KALISIŃSKI M., WŁODARCZYK A. 1993. Awifauna wysp w delcie Świny w sezonie 1990/91. *Przegl. Przyn.*, 4, 1: 17–38.
- SIKORA A., MEISSNER W., SKAKUJ M. 1994. Rzadkie gatunki ptaków obserwowane nad Zatoką Gdańską w latach 1983–1989. *Not. Orn.*, 35: 207–243.
- SMIT C. J., WOLFF W. J. 1981. Birds of the Wadden Sea Rotterdam, 308 s.
- SNOW D. W., PERRINS C. M. 1998. The Birds of the Western Palearctic. Concise edition. Vol. 1. Non-Passerines. Oxford, 1008 s.
- STAWARCZYK T., JAKUBIEC Z. 2001. Ohar (*Tadorna tadorna*). W: Głowaciński Z. (red.) Polska czerwona księga zwierząt. Kręgowce. Warszawa, s. 119–121.
- TOMIAŁOJĆ L. 1990. Ptaki Polski; rozmieszczenie i liczebność. Warszawa, 462 s.
- TOMIAŁOJĆ L., STAWARCZYK T. 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. Wrocław, 870 s.
- WERNHAM C., TOMS M., MARCHANT J., CLARK J., SIRIWARDENA G., BAILLIE S. (red.) 2002. The Migration Atlas: movements of the birds of Britain and World. London, 904 s.
- WETLANDS INTERNATIONAL. 2002. Waterbird Population Estimates – Third Edition. Wetlands International Global Series No. 12. Wageningen, The Netherlands, 226 s.
- WYSOCKI D. 1996. Ptaki wodno-błotne zbiorników wód pościelowych Zakładów Chemicznych „Police”. *Not. Orn.*, 37: 55–70.
- ZIELIŃSKI M., STUDZIŃSKI S. 1996. Awifauna Błot Rakutowskich pod Włocławkiem. *Not. Orn.*, 37: 259–300.

Arkadiusz Sikora